

Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

1 päivänä elokuuta 2022 *

Ennakkoratkaisupyyntö – Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeudellisissa asioissa –
Tuomioistuimen toimivalta sekä tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano avioliittoa ja
vanhempainvastuuta koskevissa asioissa – Asetus (EY) N:o 2201/2003 – 3, 6–8 ja 14 artikla –
Asuinpaikan käsite – Toimivalta, päätösten tunnustaminen ja täytäntöönpano sekä yhteistyö
elatusvelvoitteita koskevissa asioissa – Asetus (EY) N:o 4/2009 – 3 ja 7 artikla – Kahden eri
jäsenvaltion kansalaiset, jotka asuvat kolmannessa valtiossa ja työskentelevät sopimussuhteisina
toimihenkilöinä Euroopan unionin edustustossa tässä kolmannessa valtiossa –
Toimivallan määrittäminen – Forum necessitatis

Asiassa C-501/20,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyyntöstä, jonka Audiencia
Provincial de Barcelona (Barcelonan maakunnallinen ylioikeus, Espanja) on esittänyt 15.9.2020
tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 6.10.2020, saadakseen
ennakkoratkaisun asiassa

MPA

vastaa

LCDNMT,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: toisen jaoston puheenjohtaja A. Prechal, joka hoitaa kolmannen jaoston
puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit J. Passer, F. Biltgen, L. S. Rossi (esittelevä tuomari) ja
N. Wahl,

julkisasiamies: M. Szpunar,

kirjaaja: hallintovirkamies L. Carrasco Marco,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 16.9.2021 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– MPA, edustajanaan A. López Jiménez, abogada,

* Oikeudenkäyntikieli: espanja.

- LCDNMT, edustajinaan C. Martínez Jorba ja P. Tamborero Font, abogadas,
- Espanjan hallitus, asiamiehenään L. Aguilera Ruiz,
- Tšekin hallitus, asiamiehinään I. Gavrilova, M. Smolek ja J. Vlácil,
- Euroopan unionin neuvosto, asiamiehinään M. Balta, H. Marcos Fraile ja C. Zadra,
- Euroopan komissio, asiamiehinään I. Galindo Martín, M. Kellerbauer, N. Ruiz García, M. Wilderspin ja W. Wils,

kuultuaan julkisasiamiehen 24.2.2022 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta 27.11.2003 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 2201/2003 (EUVL 2003, L 338, s. 1) 3, 7, 8 ja 14 artiklan, toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä elatusvelvoitteita koskevissa asioissa 18.12.2008 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 4/2009 (EUVL 2009, L 7, s. 1) 3 ja 7 artiklan sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 47 artiklan tulkintaa.
- 2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa vastakkain ovat MPA ja LCDNMT, jotka työskentelevät Euroopan unionin Togon edustustossa Euroopan unionin sopimussuhteisina toimihenkilöinä, ja jossa on kyse avioerohakemuksesta, johon liittyen on esitetty pariskunnan alaikäisten lasten huoltoon ja vanhempainvastuuseen sovellettavan säännösten ja järjestelyjen määrittämistä, näille lapsille maksettavaa elatusapua ja oikeutta asua perheen yhteisessä kodissa Loméssa (Togo) koskevia vaatimuksia.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Kansainvälinen oikeus

- 3 Wienissä 18.4.1961 tehdyn diplomaattisia suhteita koskevan Wienin yleissopimuksen, joka tuli voimaan 24.4.1964 (Yhdistyneiden kansakuntien sopimuskokoelma, nide 500, s. 95; jäljempänä Wienin yleissopimus), 31 artiklan 1 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”Diplomaattinen edustaja on vapaa vastaanottajavaltion rikosoikeudellisesta tuomiovallasta. Hän on vapaa myös sen siviilioikeudellisesta ja hallinnollisesta tuomiovallasta, paitsi milloin kysymyksessä on:

- a) vastaanottajavaltiossa sijaitsevaa yksityistä kiinteistöä koskeva kanne, ellei kiinteistö ole hänen hallinnassaan lähettäjävaltion lukuun edustuston tarkoituksia varten;

- b) jäämistöä koskeva kanne, johon nähden diplomaattinen edustaja esiintyy testamentin toimeenpanijana, pesänselvittäjänä, perillisenä tai jälkisäädöksen saajana ja toimii yksityishenkilönä eikä lähettävävaltion puolesta;
- c) kanne, joka koskee diplomaattisen edustajan vastaanottajavaltiossa virallisten tehtäviensä ohella harjoittamaa ammatti- tai liiketoimintaa.”

Unionin oikeus

Erioikeuksista ja vapauksista tehty pöytäkirja

- 4 Euroopan unionin erioikeuksista ja vapauksista tehdyn pöytäkirjan (N:o 7) (jäljempänä erioikeuksista ja vapauksista tehty pöytäkirja) 11 artiklassa, joka kuuluu sen V lukuun, jonka otsikko on ”Euroopan unionin virkamiehet ja muu henkilöstö”, määrätään seuraavaa:

”Unionin virkamiehillä ja muulla henkilöstöllä on heidän kansallisuudestaan riippumatta jokaisen jäsenvaltion alueella seuraavat erioikeudet ja vapaudet:

- a) lainkäyttölinen koskemattomuus heidän virallisessa ominaisuudessaan suorittamiensa toimien osalta, mukaan lukien heidän suulliset lausumansa sekä kirjalliset esityksensä, jollei sellaisissa perussopimusten määräyksissä, jotka toisaalta koskevat virkamiesten ja muun henkilöstön vastuuta unionia kohtaan ja toisaalta Euroopan unionin tuomioistuimen toimivaltaa unionin ja sen virkamiesten ja muun henkilöstön välisissä riidoissa, toisin määrätä. – –

– – ”

- 5 Pöytäkirjan VII lukuun, jonka otsikko on ”Yleiset määräykset”, kuuluvan 17 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätään seuraavaa:

”Unionin virkamiehille ja muulle henkilöstölle myönnetään erioikeudet, vapaudet ja helpotukset yksinomaan unionin etuun liittyen.”

Henkilöstösäännöt ja palvelussuhteen ehdot

- 6 Euroopan unionin virkamiehiin sovellettavien henkilöstösääntöjen (jäljempänä henkilöstösäännöt) 1 b artiklan mukaan Euroopan ulkosuhdehallintoa (EUH) pidetään, jollei henkilöstösäännöissä toisin säädetä, näitä henkilöstösääntöjä sovellettaessa unionin toimielimenä.
- 7 Henkilöstösääntöjen 23 artiklassa täsmennetään seuraavaa:

”Virkamiehen nauttimat erioikeudet ja vapaudet myönnetään ainoastaan unionin edun vuoksi. Ellei erioikeuksista ja vapauksista tehdyn pöytäkirjan määräyksistä muuta johdu, virkamiehet eivät ole vapautettuja henkilökohtaisista velvollisuuksistaan eivätkä voimassa olevien lakien ja järjestysmääräysten noudattamisesta.

– – ”

- 8 Euroopan unionin muuhun henkilöstöön sovellettavien palvelussuhteen ehtojen (jäljempänä palvelussuhteen ehdot) 3 a artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Muita kuin ydintehtäviä hoitavalla sopimussuhteisella toimihenkilöllä tarkoitetaan näissä palvelussuhteen ehdoissa toimihenkilöä, joka ei hoida asianomaista toimielintä koskevan talousarvion pääluokan liitteenä olevassa henkilöstötaulukossa esitettyä tointa ja joka on palkattu hoitamaan tehtäviä osa- tai kokopäiväisesti

– –

d) unionin toimielinten edustustoissa ja lähetystöissä;

– – ”

- 9 Palvelussuhteen ehtojen 85 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan sanamuoto on seuraava:

”Edellä 3 a artiklassa tarkoitetun sopimussuhteisen toimihenkilön työsopimus voidaan tehdä määräajaksi, jonka pituus voi olla kolmesta kuukaudesta viiteen vuoteen. Sopimus voidaan uusida vain kerran enintään viiden vuoden määräajaksi. Ensimmäinen sopimus ja ensimmäinen uusiminen on tehtävä yhteensä vähintään kuudeksi kuukaudeksi tehtäväryhmässä I tai vähintään yhdeksäksi kuukaudeksi muissa tehtäväryhmissä. Tämän jälkeen palvelussuhde voidaan uusida vain toistaiseksi.”

Asetus N:o 2201/2003

- 10 Asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan 5, 11, 12, 14 ja 33 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

” (5) Kaikkien lasten tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi tämä asetus kattaa kaikki vanhempainvastuuta koskevat tuomiot, mukaan luettuina lastensuojelutoimenpiteet, riippumatta niiden yhteydestä avioliitto-oikeuden alaan kuuluviin menettelyihin.

– –

(11) Elatusapua koskevat asiat eivät kuulu tämän asetuksen soveltamisalaan, koska niitä säännellään jo [tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 22.12.2000 annetulla neuvoston] asetuksella (EY) N:o 44/2001 [(EYVL 2001, L 12, s. 1)]. Tämän asetuksen nojalla toimivaltaisilla tuomioistuimilla on yleensä toimivalta ratkaista elatusapua koskevia asioita asetuksen N:o 44/2001 5 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

(12) Tässä asetuksessa vahvistetut toimivaltasäännökset vanhempainvastuuta koskevista asioista on muotoiltu lapsen edun perusteella ja ottaen erityisesti huomioon läheisyyden periaate. Niinpä toimivallan pitäisi ensisijaisesti olla tuomioistuimilla siinä jäsenvaltiossa, jossa lapsen asuinpaikka on, paitsi tietyissä olosuhteissa lapsen asuinpaikan muuttuessa tai lapsen huoltajien sovittua toisin.

– –

(14) Tämä asetus ei saisi vaikuttaa diplomaattisia erioikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden soveltamiseen. Jos tämän asetuksen mukaisesti toimivaltainen tuomioistuin ei voi käyttää toimivaltaansa kansainväliseen oikeuteen perustuvan diplomaattisen erioikeuden vuoksi, toimivalta olisi määritettävä sellaisen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti, jossa asianomainen henkilö ei nauti erioikeuksia.

--

(33) Tässä asetuksessa tunnustetaan perusoikeudet ja noudatetaan [perusoikeuskirjan] periaatteita. Siinä pyritään varmistamaan varsinkin [perusoikeuskirjan] 24 artiklassa tunnustettujen lapsen perusoikeuksien kunnioittaminen.”

11 Asetuksen N:o 2201/2003 1 artiklassa, jonka otsikko on ”Soveltamisala”, säädetään seuraavaa:

”1. Tätä asetusta sovelletaan, riippumatta siitä millaisessa tuomioistuimessa asiaa käsitellään, siviilioikeudellisissa asioissa, jotka liittyvät:

- a) avioeroon, asumuseroon tai avioliiton pätemättömäksi julistamiseen;
- b) vanhempainvastuun myöntämiseen, käyttämiseen, siirtämiseen, rajoittamiseen tai lopettamiseen.

--

3. Tätä asetusta ei sovelleta seuraaviin asioihin:

--

e) elatusvelvoitteet;

-- ”

12 Asetuksen N:o 2201/2003 II luku, jonka otsikko on ”Oikeudellinen toimivalta”, koostuu kolmesta jaksosta. Kyseisen luvun 1 jakso, jonka otsikko on ”Avioero, asumusero ja avioliiton pätemättömäksi julistaminen”, käsittää tämän asetuksen 3–7 artiklan.

13 Mainitun asetuksen 3 artiklan otsikko on ”Yleinen toimivalta”, ja sen 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Puolisoiden avioeroa, asumuseroa tai avioliiton pätemättömäksi julistamista koskevassa asiassa ovat toimivaltaisia sen jäsenvaltion tuomioistuimet,

a) jonka alueella:

- puolisojen asuinpaikka on, tai
- puolisojen viimeinen asuinpaikka oli, jos toinen puolisoista asuu siellä edelleen, tai
- vastaajan asuinpaikka on, tai

- jommankumman puolison asuinpaikka on, jos puoliset jättävät yhteisen hakemuksen, tai
 - hakijan asuinpaikka on, jos hän on asunut siellä vähintään vuoden ajan välittömästi ennen hakemuksen tekemistä, taikka
 - hakijan asuinpaikka on, jos hän on asunut siellä vähintään kuuden kuukauden ajan välittömästi ennen hakemuksen tekemistä ja hän on joko kyseisen jäsenvaltion kansalainen tai, jos kyseessä on Yhdistynyt kuningaskunta tai Irlanti, hänen 'kotipaikkansa' on siellä;
- b) jonka kansalaisia molemmat puoliset ovat tai, jos kyseessä on Yhdistynyt kuningaskunta tai Irlanti, jossa on kummankin puolison 'kotipaikka'."
- 14 Saman asetuksen 6 artiklassa, jonka otsikko on "3, 4 ja 5 artiklassa tarkoitettu yksinomainen toimivalta", säädetään seuraavaa:
- "Puoliso,
- a) jonka asuinpaikka on jäsenvaltion alueella, tai
- b) joka on jäsenvaltion kansalainen, tai, jos kyseessä on Yhdistynyt kuningaskunta tai Irlanti, puoliso, jonka 'kotipaikka' on jommankumman viimeksi mainitun jäsenvaltion alueella,
- voidaan haastaa oikeuteen toisessa jäsenvaltiossa ainoastaan 3, 4 ja 5 artiklan mukaisesti."
- 15 Asetuksen N:o 2201/2003 7 artiklan, jonka otsikko on "Toimivalta muissa tapauksissa", 1 kohdassa säädetään seuraavaa:
- "Jos mikään jäsenvaltion tuomioistuin ei ole 3, 4 ja 5 artiklan mukaan toimivaltainen, toimivalta määräytyy kussakin jäsenvaltiossa kyseisen valtion oman lainsäädännön mukaan."
- 16 Kyseisen asetuksen II luvun 2 jakso, joka koskee toimivaltaa vanhempainvastuuta koskevissa asioissa, sisältää asetuksen 8-15 artiklan.
- 17 Asetuksen 8 artiklan, jonka otsikko on "Yleinen toimivalta", 1 kohdassa säädetään seuraavaa:
- "Jäsenvaltion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia vanhempainvastuuta koskevissa asioissa, jos lapsen asuinpaikka on asian vireillepanoajankohtana kyseisessä jäsenvaltiossa."
- 18 Asetuksen N:o 2201/2003 12 artiklan, jonka otsikko on "Oikeuspaikkasopimus", 1, 3 ja 4 kohdassa säädetään seuraavaa:
- "1. Jäsenvaltion tuomioistuimet, jotka käyttävät 3 artiklan nojalla toimivaltaa avioeroa, asumuseroa tai avioliiton pätemättömäksi julistamista koskevan hakemuksen osalta, ovat toimivaltaisia kyseiseen hakemukseen liittyvässä vanhempainvastuuta koskevassa asiassa kun:
- a) ainakin toisella puolisoista on vanhempainvastuu lapsesta;
- ja

b) kyseisten tuomioistuinten toimivalta on puolisoiden ja vanhempainvastuunkantajien nimenomaisesti tai millä muulla tavalla tahansa yksiselitteisesti hyväksymä asian vireillepanoajankohtana ja toimivalta on lapsen edun mukainen.

– –

3. Jäsenvaltion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia vanhempainvastuusiassa myös muissa kuin 1 kohdassa tarkoitetuissa oikeudenkäynneissä, kun:

a) lapsella on kiinteät siteet jäsenvaltioon erityisesti sen vuoksi, että hänen vanhempainvastuunkantajansa asuinpaikka on kyseisessä jäsenvaltiossa tai että lapsi on kyseisen jäsenvaltion kansalainen;

ja

b) niiden toimivalta on kaikkien menettelyn asianosaisten nimenomaisesti tai millä muulla tavalla tahansa yksiselitteisesti hyväksymä asian vireillepanoajankohtana ja toimivalta on lapsen edun mukainen.

4. Kun lapsen asuinpaikka on Euroopan unionin ulkopuolella sellaisessa valtiossa, joka ei ole toimivallasta, sovellettavasta laista, tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa 19 päivänä lokakuuta 1996 tehdyn Haagin yleissopimuksen sopimuspuoli, tähän artiklaan perustuvan toimivallan katsotaan olevan lapsen edun mukaista erityisesti silloin, kun oikeudenkäynti osoittautuu mahdottomaksi kyseisessä kolmannessa valtiossa.”

19 Tämän asetuksen 14 artiklassa, jonka otsikko on ”Toimivalta muissa tapauksissa”, säädetään seuraavaa:

”Jos millään jäsenvaltion tuomioistuimella ei ole 8–13 artiklan mukaan toimivaltaa, toimivalta määräytyy kussakin jäsenvaltiossa kyseisen valtion oman lainsäädännön mukaan.”

Asetus N:o 4/2009

20 Asetuksen N:o 4/2009 johdanto-osan 8, 15 ja 16 perustelukappaleen sanamuoto on seuraava:

”(8) Yhteisö ja sen jäsenvaltiot ovat kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevän Haagin konferenssin yhteydessä osallistuneet neuvotteluihin, joiden tuloksena hyväksyttiin 23 päivänä marraskuuta 2007 [Haagin] yleissopimus lasten ja muiden perheenjäsenten elatusavun kansainvälisestä perinnästä, – – ja [Haagin] pöytäkirja elatusvelvoitteisiin sovellettavasta laista [, joka on hyväksytty Euroopan yhteisön puolesta 30.11.2009 tehdyllä neuvoston päätöksellä 2009/941/EY (EUVL 2009, L 331)]. Nämä kaksi välinettä olisi siten ollen otettava huomioon tässä asetuksessa.

– –

- (15) Jotta voidaan suojata elatusvelkojen edut ja edistää hyvää oikeudenkäyttöä Euroopan unionissa, olisi asetuksesta [N:o 44/2001] johtuvia toimivaltasääntöjä mukautettava. Se seikka, että vastaajan asuinpaikka on kolmannessa valtiossa, ei saisi enää olla syynä jättää soveltamatta yhteisön toimivaltasääntöjä, eikä viittausta kansallisen lainsäädännön toimivaltasääntöihin olisi enää sallittava. Tässä asetuksessa olisi siten määritettävä ne tapaukset, joissa jäsenvaltion tuomioistuin voi käyttää toissijaista toimivaltaa.
- (16) Erityisesti niiden tilanteiden varalta, joissa oikeussuoja on evätty, tässä asetuksessa olisi säädettävä varatoimivallan (forum necessitatis) käyttämisestä, joka antaa jäsenvaltion tuomioistuimelle poikkeustapauksissa mahdollisuuden ratkaista riita-asia, joka liittyy läheisesti kolmanteen valtioon. Tällainen poikkeustapaus voi syntyä, kun menettely osoittautuu mahdottomaksi asianomaisessa kolmannessa valtiossa esimerkiksi sisällissodan vuoksi, tai kun ei kohtuudella voida odottaa kantajan aloittavan tai käyvän läpi menettelyä kyseisessä valtiossa. Varatoimivaltaa voidaan kuitenkin käyttää ainoastaan, jos riita-asialla on riittävä liittymä siihen jäsenvaltioon, jonka tuomioistuimessa asia pannaan vireille, esimerkiksi jonkun osapuolen kansalaisuus.”
- 21 Asetuksen N:o 4/2009 3 artiklassa, jonka otsikko on ”Yleiset säännökset”, säädetään seuraavaa:
- ”Elatusvelvoitteita koskevissa asioissa ovat jäsenvaltioissa toimivaltaisia:
- a) vastaajan asuinpaikan tuomioistuin, tai
 - b) velkojan asuinpaikan tuomioistuin, tai
 - c) tuomioistuin, jolla siihen sovellettavan lainsäädännön mukaisesti on toimivalta ratkaista henkilön oikeudellista asemaa koskeva kanne, jos elatusta koskeva vaatimus on liitännäinen tähän kanteeseen nähden, paitsi jos tämä toimivalta perustuu yksinomaan osapuolen kansalaisuuteen, tai
 - d) tuomioistuin, jolla siihen sovellettavan lainsäädännön mukaisesti on toimivalta ratkaista vanhempainvastuuta koskeva kanne, jos elatusta koskeva vaatimus on liitännäinen tähän kanteeseen nähden, paitsi jos tämä toimivalta perustuu yksinomaan osapuolen kansalaisuuteen.”
- 22 Asetuksen N:o 2201/2003 6 artiklassa, jonka otsikko on ”Toissijainen toimivalta”, säädetään seuraavaa:
- ”Jos mikään jäsenvaltion tuomioistuin ei ole toimivaltainen 3, 4 ja 5 artiklan nojalla ja jollei mikään sellaisen Luganon yleissopimuksen osapuolena olevan valtion tuomioistuin, joka ei ole jäsenvaltio, ole mainitun yleissopimuksen määräysten mukaan toimivaltainen, toimivaltaisia ovat sen jäsenvaltion tuomioistuimet, jonka kansalaisia osapuolet ovat.”
- 23 Mainitun asetuksen 7 artiklassa, jonka otsikko on ”Varatoimivalta”, säädetään seuraavaa:
- ”Jollei mikään jäsenvaltion tuomioistuin ole toimivaltainen 3, 4, 5 ja 6 artiklan nojalla, jäsenvaltion tuomioistuimet voivat poikkeustapauksissa käsitellä riita-asian, jos menettelyä ei voida olosuhteet huomioiden kohtuudella panna vireille tai toteuttaa tai jos se osoittautuu mahdottomaksi toteuttaa kolmannessa valtiossa, johon riita-asialla on läheinen liittymä.

Riita-asialla on oltava riittävä liittymä siihen jäsenvaltioon, jonka tuomioistuimessa asia pannaan vireille.”

Espanjan oikeus

- 24 Tuomiovallasta 1.7.1985 annetun lain 6/1985 (Ley Orgánica 6/1985 del Poder Judicial; BOE nro 157, 2.7.1985, s. 20632), sellaisena kuin se on muutettuna 21.7.2015 annetulla lailla 7/2015 (Ley Orgánica 7/2015; BOE nro 174, 22.7.2015, s. 61593), 22 quater §:n c ja d kohdassa säädetään seuraavaa:

”Espanjalaiset tuomioistuimet ovat lähtökohtaisesti toimivaltaisia, kun kyseessä ovat

– –

- c) aviopuolisoiden henkilö- ja varallisuussuhteet, avioliiton pätemättömyys, asumusero ja avioero ja niiden muutokset, aina, kun millään ulkomaisella tuomioistuimella ei ole toimivaltaa, jos molempien puolisoiden asuinpaikka oli Espanjassa hakemuksen jättämisaikana, jos heidän viimeinen yhteinen asuinpaikkansa oli Espanjassa ja toinen heistä asuu [edelleen] siellä tai jos vastaajan asuinpaikka on Espanjassa, taikka jos kyse on yhteisestä hakemuksesta, jos yksi aviopuolisoista asuu Espanjassa, – – jos hakija on espanjalainen ja hänen asuinpaikkansa on ollut Espanjassa vähintään kuusi kuukautta ennen hakemuksen jättämistä tai jos molemmat aviopuolisot ovat Espanjan kansalaisia;
- d) lapsen asemaa ja lapsi-vanhempi-suhdetta, alaikäisten suojelua ja vanhempainvastuuta koskevat asiat, jos lapsen tai alaikäisen asuinpaikka oli hakemuksen jättämisaikana Espanjassa tai jos hakija on espanjalainen tai asuu Espanjassa tai on asunut Espanjassa ainakin hakemuksen jättämisaikana edeltävien kuuden kuukauden ajan.”

- 25 Kyseisen lain, sellaisena kuin se on muutettuna, 22 octies §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Espanjan tuomioistuimet eivät ole toimivaltaisia silloin, kun Espanjan lainsäädännön toimivaltasäännöksissä ei säädetä tällaisesta toimivallasta.

– –

3. – – Espanjan tuomioistuimet eivät voi pidättäytyä toimivaltansa käyttämisestä tai katsoa, ettei niillä ole toimivaltaa, jos kyseessä olevalla oikeusriidalla on liittymä Espanjaan ja eri valtioiden, joilla on liittymä oikeusriitaan, tuomioistuimet ovat katsoneet, ettei niillä ole toimivaltaa. – –”

- 26 Espanjan siviililain (Código Civil) 40 §:ssä täsmennetään, että ulkomailla virkatehtäviensä hoitamisen vuoksi asuvien diplomaattien, joihin sovelletaan diplomaattisia erioikeuksia, kotipaikkana pidetään heidän viimeisintä asuinpaikkaansa Espanjan alueella.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

- 27 Pääasiassa kyseessä olevien lasten äiti MPA ja heidän isänsä LCDNMT avioituivat Espanjan Guinea-Bissaun-lähetystössä 25.8.2010. Heillä on kaksi lasta, jotka ovat syntyneet 10.10.2007 ja 30.7.2012 Espanjassa. Äiti on Espanjan kansalainen ja isä Portugalin kansalainen. Heidän lapsillaan on Espanjan ja Portugalin kaksoiskansalaisuus.

- 28 Puolisot asuivat Guinea-Bissaussa vuoden 2010 elokuusta vuoden 2015 helmikuuhun ja muuttivat tämän jälkeen Togoon. He muuttivat erilleen heinäkuussa 2018. Äiti ja lapset ovat siitä lähtien asuneet yhdessä perheen yhteisessä kodissa Togossa, ja isä asuu hotellissa samassa valtiossa.
- 29 Molemmat puolisot työskentelevät Euroopan komission palveluksessa ja heidät on lähetetty unionin Togon-edustustoon. Heidän ammattiryhmänsä on sopimussuhteisten toimihenkilöiden ryhmä.
- 30 Äiti jätti 6.3.2019 Juzgado de Primera Instancia Instrucción n° 2 de Manresaan (Manresan alioikeus nro 2, Espanja) avioerohakemuksen, johon liittyen on esitetty pariskunnan alaikäisten lasten huoltoon ja vanhempainvastuuseen sovellettavan säännösten ja järjestelyjen määrittämistä, näille lapsille maksettavaa elatusapua ja oikeutta asua perheen yhteisessä kodissa Loméssa (Togo) koskevia vaatimuksia.
- 31 Isä väitti, ettei Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n° 2 de Manresalla ollut kansainvälistä toimivaltaa.
- 32 Kyseinen tuomioistuimien totesi 9.9.2019 antamallaan päätöksellä, ettei sillä ollut kansainvälistä toimivaltaa, koska asianosaisten asuinpaikka ei sen mukaan ollut Espanjassa.
- 33 Äiti valitti ennakkoratkaisupyyntönsä esittäneeseen tuomioistuimeen. Äidin mukaan molemmilla puolisoilla on diplomaattiasema valtuutettuina unionin toimihenkilöinä asemamaassaan ja että vastaanottava valtio myöntää kyseisen aseman myös alaikäisille lapsille. Hän väittää tältä osin, että Wienin yleissopimuksen 31 artiklassa määrätty immuniteetti suojaa häntä ja että hänen vaatimuksensa eivät kuulu kyseisessä artiklassa tarkoitettujen poikkeusten alaan. Äiti väittää, että asetuksen N:o 2201/2003 ja asetuksen N:o 4/2009 perusteella avioeroa, vanhempainvastuuta ja elatusta koskevissa kysymyksissä toimivalta määräytyy asuinpaikan mukaan. Siviililain 40 §:n mukaan hänen asuinpaikkansa ei kuitenkaan ole hänen asemapaikkansa unionin sopimussuhteisena toimihenkilönä vaan hänen asuinpaikkansa ennen kyseisen aseman saamista, eli se on Espanjassa.
- 34 Äiti vetoaa myös asetuksen N:o 4/2009 mukaiseen forum necessitatisiin ja kuvaa tilannetta Togon tuomioistuimissa. Hän esittää tätä varten Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusneuvoston laatimia raportteja. Yhdessä näistä raporteista todetaan hänen mukaansa, ettei asianmukaista ja jatkuvaa tuomarikoulutusta ole ja että vallitseva ilmapiiri tukee ihmisoikeusloukkausten rankaisematta jäämistä. Eräissä näistä raporteista ilmaistaan Yhdistyneiden kansakuntien huoli lainkäyttövallan riippumattomuudesta, oikeudesta saada asia käsiteltyksi tuomioistuimissa ja ihmisoikeusloukkausten rankaisemattomuudesta.
- 35 Isä väittää puolestaan, etteivät hän eikä hänen puolisonsa hoida diplomaattisia tehtäviä omille jäsenvaltioilleen eli Espanjan kuningaskunnalle ja Portugalin tasavallalle vaan he työskentelevät unionin Togon-edustustossa sopimussuhteisina toimihenkilöinä. Hän huomauttaa tältä osin, ettei heillä oleva laissez-passer-matkustusasiakirja ole diplomaattipassi vaan eräänlainen kulkulupa tai matkustusasiakirja, joka on voimassa ainoastaan kolmansien valtioiden alueella. Lisäksi hän katsoo, ettei asiassa sovelleta Wienin yleissopimusta vaan erioikeuksista ja vapauksista tehtyä pöytäkirjaa. Kyseistä pöytäkirjaa sovelletaan kuitenkin hänen mukaansa ainoastaan toimiin, joita unionin toimielinten virkamiehet ja toimihenkilöt ovat toteuttaneet virallisessa asemassaan, joten se ei nyt käsiteltävässä asiassa ole esteenä togolaisten tuomioistuinten toimivallalle eikä forum necessitatisia ole tämän vuoksi tarpeen soveltaa.

- 36 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan puolisoiden asuinpaikan käsitteestä ei ole oikeuskäytäntöä avioeroasiassa toimivaltaisen tuomioistuimen määrittämiseksi, ja näin on myös alaikäisten lasten asuinpaikan käsitteen osalta pääasiassa kyseessä olevassa tilanteessa, joten tuomioistuimen on määritettävä sellaisten henkilöiden diplomaattiaseman tai vastaavanlaisen aseman vaikutus, jotka hoitavat tehtäviä unionin toimihenkilöinä tai virkamiehinä ja jotka on lähetetty kolmansiin valtioihin näiden tehtävien hoitamista varten. Avioeroa hakevien puolisoiden asuinpaikkaa arvioitaessa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että sopimussuhteisia toimihenkilöitä, jotka ovat unionin diplomaattisen edustajan asemassa asemamaassa, pidetään jäsenvaltioissa pelkkinä unionin toimihenkilöinä. Lisäksi se toteaa, että on välttämätöntä määrittää aviopuolisoiden Togossa oleskelun kesto, vakituisuus ja pysyvyys, eikä voida jättää huomiotta sitä, että heidän fyysinen läsnäolonsa kyseisessä kolmannessa valtiossa on synnä tehtävien hoitamiseen unionin puolesta.
- 37 Näissä olosuhteissa Audiencia Provincial de Barcelona on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:
- ” 1) Miten asetuksen N:o 2201/2003 3 artiklassa ja asetuksen N:o 4/2009 3 artiklassa tarkoitettua käsitettä 'asuinpaikka' tulkitaan sellaisten jäsenvaltion kansalaisten tapauksessa, jotka oleskelevat kolmannessa valtiossa heille unionin sopimussuhteisina toimihenkilöinä osoitettujen tehtävien vuoksi ja joille on kolmannessa valtiossa tunnustettu unionin diplomaattisen edustajan asema, kun heidän oleskelunsa mainitussa valtiossa liittyy heidän unionin puolesta hoitamiinsa tehtäviin?
- 2) Jos aviopuolisoiden asuinpaikan määrittäminen asetuksen N:o 2201/2003 3 artiklan ja asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan soveltamisen kannalta riippuu heidän asemastaan unionin sopimussuhteisina toimihenkilöinä kolmannessa valtiossa, miten se vaikuttaa asetuksen N:o 2201/2003 8 artiklassa tarkoitetun alaikäisten lasten asuinpaikan määrittämiseen?
- 3) Jos katsotaan, että alaikäisten lasten asuinpaikka ei ole kolmannessa valtiossa, voidaanko asetuksen N:o 2201/2003 8 artiklassa tarkoitetun asuinpaikan määrittämiseksi ottaa huomioon äidin kansalaisuus, hänen asuinpaikkansa Espanjassa ennen avioliiton solmimista, alaikäisten lasten Espanjan kansalaisuus ja heidän syntymisensä Espanjassa?
- 4) Jos katsotaan, että vanhempien ja lasten asuinpaikka ei ole jäsenvaltiossa, eikä asetuksen N:o 2201/2003 perusteella voida yksilöidä mitään muuta jäsenvaltiota, jolla olisi toimivalta ratkaista vaatimukset, onko se, että vastaaja on jäsenvaltion kansalainen, esteenä asetuksen N:o 2201/2003 7 ja 14 artiklassa tarkoitetun toimivaltaa muissa tapauksissa koskevan säännöksen soveltamiselle?
- 5) Jos katsotaan, että vanhempien ja alaikäisten lasten asuinpaikka ei ole jäsenvaltiossa lasten elatuksesta päättämisen kannalta, miten on tulkittava asetuksen N:o 4/2009 7 artiklan forum necessitatis -säännöstä ja millä edellytyksillä voidaan katsoa, että menettelyä ei voida kohtuudella panna vireille tai toteuttaa tai että se osoittautuu mahdottomaksi toteuttaa kolmannessa valtiossa, johon riita-asialla on läheinen liittymä (käsiteltävässä asiassa Togo)? Onko tarpeen osoittaa, että asianosainen on tuloksettomasti saattanut tai yrittänyt saattaa menettelyn vireille mainitussa valtiossa? Onko jonkun asianosaisen kansalaisuus riittävä liittymä jäsenvaltioon[, jonka tuomioistuimessa asia on pantu vireille]?

- 6) Onko nyt käsiteltävässä asiassa, jossa puolisoilla on vahvat siteet jäsenvaltioihin (kansalaisuus, aikaisempi asuinpaikka), perusoikeuskirjan 47 artiklan vastaista, jos asetusten säännöksistä ei voida johtaa yhdenkään jäsenvaltion toimivaltaa?”

Asian käsittelyn vaiheet unionin tuomioistuimessa

- 38 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyysi tämän ennakkoratkaisupyynnön käsittelemistä unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 107 artiklassa määrätystä kiireellisestä menettelyssä.
- 39 Unionin tuomioistuin päätti 19.10.2020 esittelevän tuomarin ehdotuksesta ja julkisasiamiestä kuultuaan, ettei pyyntöön ollut syytä suostua, koska työjärjestyksen 107 artiklan 2 kohdassa määrätty edellytykset eivät täyttyneet.

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen kysymys

- 40 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy ensimmäisellä kysymyksellään, onko asetuksen N:o 2201/2003 3 artiklan 1 kohdan a alakohdan ja asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan a ja b alakohdan tulkittava siten, että määritettäessä näissä säännöksissä tarkoitettua asuinpaikkaa voi ratkaiseva seikka olla kyseessä olevien puolisoitten, jotka on määrätty unionin lähetystöön kolmanteen valtioon ja joilla väitetään olevan diplomaattisen edustajan asema tässä kolmannessa valtiossa, asema unionin sopimussuhteisina toimihenkilöinä.
- 41 Ensinnäkin asetuksen N:o 2201/2003 3 artiklan tulkinnasta on huomautettava, että kyseisessä säännöksessä vahvistetaan yleiset toimivaltaperusteet avioeroa, asumuseroa ja avioliiton pätemättömäksi julistamista koskeissa asioissa. Näillä objektiivisilla, vaihtoehtoisilla ja yksinomaisilla perusteilla on vastattu tarpeeseen luoda säännöstö, joka soveltuu aviosuhteen purkamista koskevien riitojen erityistarpeisiin (ks. vastaavasti tuomio 25.11.2021, IB (Puolison asuinpaikka – Avioero), C-289/20, EU:C:2021:955, 32 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 42 Asetuksen N:o 2201/2003 3 artiklan 1 kohdan a alakohdassa säädetyistä toimivaltaperusteista asuinpaikan käsite mainitaan kuudessa ensimmäisessä. Näin ollen tässä säännöksessä annetaan toimivalta ratkaista aviosuhteen purkamista koskevat kysymykset sen jäsenvaltion tuomioistuimille, jonka alueella puolisoitten tai jommankumman puolison nykyinen tai aikaisempi asuinpaikka on tapauksen mukaan, ja näiden toimivaltaperusteiden välillä ei ole hierarkiaa.
- 43 Tästä on todettava, ettei asetuksessa N:o 2201/2003 ole millään tavoin määritelty asuinpaikan käsitettä eikä erityisesti sen 3 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettua puolison asuinpaikan käsitettä. Koska ei ole tällaista määritelmää taikka nimenomaista viittausta jäsenvaltioiden oikeuteen käsitteen sisällön ja ulottuvuuden määrittelemiseksi, käsitettä on tulkittava itsenäisesti ja yhtenäisesti ottamalla huomioon niiden säännösten muodostama asiayhteys, joissa se mainitaan, ja mainitun asetuksen tavoitteet (ks. vastaavasti tuomio 25.11.2021, IB (Puolison asuinpaikka – Avioero), C-289/20, EU:C:2021:955, 38 ja 39 kohta).

- 44 Unionin tuomioistuin on jo aiemmin katsonut, että asetuksen N:o 2201/2003 3 artiklan 1 kohdan a alakohdtaa tulkittaessa asuinpaikan käsitteellä on lähtökohtaisesti kaksi tunnusmerkkiä eli yhtäältä se, että asianomainen haluaa keskittää tavanomaisen elinpiirinsä tietylle paikkakunnalle, ja toisaalta se, että hän oleskelee riittävän pysyvästi kyseisen jäsenvaltion alueella (tuomio 25.11.2021, IB (Puolison asuinpaikka – Avioero), C-289/20, EU:C:2021:955, 57 kohta), ja että puolisollla voi tietyyn ajankohtana olla vain yksi mainitussa säännöksessä tarkoitettu asuinpaikka (ks. vastaavasti tuomio 25.11.2021, IB (Puolison asuinpaikka – Avioero), C-289/20, EU:C:2021:955, 51 kohta).
- 45 Toiseksi asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan tulkinnasta on todettava, että kyseisen artiklan, jonka otsikko on ”Yleiset säännökset”, sanamuodosta ilmenee, että siinä asetetaan yleiset edellytykset toimivallan myöntämiseksi jäsenvaltioiden tuomioistuimille elatusvelvoitteita koskevissa asioissa. Nämä edellytykset ovat vaihtoehtoisia, kuten konjunktion ”tai” käyttö kunkin niiden mainitsemisen jälkeen osoittaa (ks. vastaavasti tuomio 5.9.2019, R (Vanhempainvastuu ja elatusvelvollisuus), C-468/18, EU:C:2019:666, 29 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 46 Asetuksen N:o 4/2009 3 artiklassa annetaan näin ollen mahdollisuus esittää elatusvelvollisuutta koskeva vaatimus erilaisten toimivaltaperusteiden nojalla muun muassa joko sen paikkakunnan tuomioistuimessa, jossa vastaajalla on asuinpaikka, kyseisen 3 artiklan a alakohdan mukaisesti tai sen paikkakunnan tuomioistuimessa, jossa elatusvelkojalla on asuinpaikkansa, mainitun artiklan b alakohdan mukaisesti (ks. vastaavasti tuomio 17.9.2020, Landkreis Harburg (Elatusvelkojan saatavan siirtyminen julkisyhteisölle), C-540/19, EU:C:2020:732, 30 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 47 Koska asetuksessa N:o 4/2009 ei määritellä sen 3 artiklan a ja b alakohdassa tarkoitettua asuinpaikan käsitettä, sitä on tulkittava itsenäisesti ja yhtenäisesti tämän tuomion 43 kohdassa mainittujen periaatteiden mukaisesti.
- 48 Tässä yhteydessä on huomautettava yhtäältä, että asetuksessa N:o 4/2009 säädettyjen toimivaltasääntöjen tarkoituksena on paitsi taata elatusvelkojan, jota lähtökohtaisesti pidetään heikoimpana asianosaisena, ja toimivaltaisen tuomioistuimen välinen läheisyys myös varmistaa hyvä oikeudenkäyttö paitsi tuomioistuimorganisaation optimoinnin kannalta myös siten, että otetaan huomioon asianosaisten eli sekä kantajan että vastaajan intressit saada asia helposti tuomioistuimen käsiteltäväksi ja ennakoida toimivaltasääntöjä (ks. vastaavasti tuomio 4.6.2020, FX (Elatussaatavan täytäntöönpanon vastustaminen), C-41/19, EU:C:2020:425, 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 49 Toisaalta, kuten erityisesti asetuksen N:o 4/2009 johdanto-osan kahdeksannesta perustelukappaleesta ilmenee ja kuten unionin tuomioistuin on jo todennut, tällä asetuksella on kiinteä yhteys elatusvelvoitteisiin sovellettavasta laista tehdyn Haagin pöytäkirjan määräyksiin (tuomio 5.9.2019, R (Vanhempainvastuu ja elatusvelvollisuus), C-468/18, EU:C:2019:666, 46 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Tämän pöytäkirjan 3 artiklan nojalla elatusvelvoitteisiin sovelletaan lähtökohtaisesti elatusvelkojan asuinpaikan lakia; tämän asuinpaikan on ilmennettävä riittävää pysyvyyttä eikä kyse voi olla tilapäisestä tai satunnaisesta oleskelusta (ks. vastaavasti tuomio 12.5.2022, W. J. (Elatusapuun oikeutetun asuinpaikan muutos), C-644/20, EU:C:2022:371, 63 kohta).
- 50 Tämä määräys kuvastaa tällä pöytäkirjalla luotua liittymäsääntöjen järjestelmää, jolla pyritään takaamaan sovellettavan lain ennakoitavuus ja jolla taataan se, että määritetyillä lailla on riittävä yhteys kyseiseen perheen tilanteeseen, sillä elatusapuun oikeutetun asuinpaikan lain voidaan

lähtökohtaisesti ajatella olevan laki, jolla on läheisin yhteys elatusapuun oikeutetun tilanteeseen ja jolla voidaan parhaiten säännellä niitä konkreettisia ongelmia, joita tämä voi kohdata (tuomio 12.5.2022, W. J. (Elatusapuun oikeutetun asuinpaikan muutos), C-644/20, EU:C:2022:371, 64 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 51 Tästä liittynnystä on ennen kaikkea se hyöty, että sen nojalla voidaan määrittää elatusvelvoitteen olemassaolo ja laajuus sen valtion oikeusjärjestyksen ja todellisten sosiaalisten olosuhteiden perusteella, jossa elatusapuun oikeutettu elää ja hoitaa käytännön asioitaan. On nimittäin niin, että koska elatusapuun oikeutettu käyttää elatusapua elämiseensä, on syytä ottaa huomioon todelliset ongelmat, jotka liittyvät tiettyyn yhteiskuntaan: siihen, jossa elatusapuun oikeutettu elää nyt ja jatkossa (ks. vastaavasti tuomio 12.5.2022, W. J. (Elatusapuun oikeutetun asuinpaikan muutos), C-644/20, EU:C:2022:371, 65 kohta).
- 52 Perustellusti voidaan siis katsoa, että tämän tavoitteen kannalta tarkasteltuna elatusapuun oikeutetun asuinpaikka on siellä, missä hänellä käytännössä on elinpiirinsä keskus, kun huomioon otetaan hänen perheympäristönsä ja sosiaalinen ympäristönsä, ja näin on etenkin silloin, kun elatusapuun oikeutettu on alaikäinen lapsi (ks. vastaavasti tuomio 12.5.2022, W. J. (Elatusapuun oikeutetun asuinpaikan muutos), C-644/20, EU:C:2022:371, 66 kohta).
- 53 Kun otetaan huomioon nämä seikat ja se, että asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan a ja b alakohta ja Haagin pöytäkirjan 3 artikla perustuvat yhteiseen liittymäperusteeseen eli asianomaisen henkilön asuinpaikkaan ja liittyvät läheisesti toisiinsa, on perusteltua, että tämän perusteen määritelmää ohjaavat samat periaatteet ja että sitä luonnehtivat samat seikat molemmissa välineissä. Niinpä vaikka elatusavun hakijan, elatusvelkojan tai mahdollisesti elatusvelallisen asuinpaikan konkreettinen arviointi riippuu kullekin yksittäistapaukselle ominaisista olosuhteista, jotka voivat vaihdella muun muassa asianomaisen henkilön iän ja ympäristön mukaan, on johdonmukaista, että asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan a ja b alakohdassa tarkoitettulle asuinpaikan käsitteelle on ominaista yhtäältä se, että asianomainen haluaa keskittää tavanomaisen elinpiirinsä tietylle paikkakunnalle, ja toisaalta se, että hän oleskelee riittävän pysyvästi kyseisen jäsenvaltion alueella.
- 54 Nyt käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisupyyynnöstä ilmenee, että pääasiassa kyseessä olevat aviopuolisot menivät naimisiin Espanjan Guinea-Bissaun-lähetystössä elokuussa 2010 ja että he asuivat tässä valtiossa elokuusta 2010 helmikuuhun 2015, jolloin he muuttivat Togoon, ja heinäkuussa 2018 tapahtuneesta asumuserostaan huolimatta he ja heidän kaksi lastaan asuvat edelleen kyseisessä valtiossa.
- 55 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämistä seikoista ei sitä vastoin mitenkään ilmene, että pääasiassa kyseessä olevien lasten isä, jolla on Portugalin kansalaisuus, olisi asunut vakituisesti kyseisen tuomioistuimen jäsenvaltiossa eli Espanjan kuningaskunnassa yksin tai yhdessä lastensa äidin kanssa. Äiti, joka on Espanjan kansalainen ja joka on tehnyt avioliiton purkamista koskevan hakemuksen kyseisen jäsenvaltion tuomioistuimissa, väittää puolestaan säilyttäneensä oman asuinpaikkansa kyseisen jäsenvaltion alueella huolimatta siitä, että hän on työskennellyt unionin sopimussuhteisena toimihenkilönä kolmansissa valtioissa ainakin elokuusta 2010 lähtien ja tarkemmin sanottuna Togossa helmikuusta 2015 lähtien ja että hän on asunut lastensa kanssa kyseisessä kolmannessa valtiossa kyseisestä ajankohdasta alkaen.
- 56 On kuitenkin niin, että kun otetaan huomioon ne kaksi tunnusmerkkiä, jotka luonnehtivat asetuksen N:o 2201/2003 3 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettua asuinpaikan käsitettä, sellaisina kuin ne on mainittu tämän tuomion 44 kohdassa, pääasiassa kyseessä olevien puolisoiden asuinpaikka – ellei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kaikkien

käsiteltävässä asiassa kyseessä olevien tosiseikkojen perusteella tekemästä selvityksestä muuta johdu (ks. vastaavasti tuomio 25.11.2021, IB (Puolison asuinpaikka - avioero), C-289/20, EU:C:2021:955) – ei sijaitse sen jäsenvaltion alueella, jonka tuomioistuimen käsiteltäväksi aviosuhteen purkamista koskeva asia on saatettu.

- 57 Ensinnäkin nimittäin on niin, että lukuun ottamatta mahdollisia lomia tai lasten syntymiä, joiden osalta on lähtökohtaisesti kyse pääasian puolisoitten elämän tavanomaisen kulun satunnaisista ja väliaikaisista keskeytyksistä (ks. analogisesti tuomio 28.6.2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, 51 kohta), puoliset ovat olleet fyysisesti pysyvästi muualla kuin Espanjan kuningaskunnassa ainakin elokuusta 2010 asti. On kiistatonta, että näiden puolisoitten asumuseron jälkeen pääasiassa kyseessä oleva puoliso ei muuttanut sen jäsenvaltion alueelle, jonka tuomioistuimen käsiteltäväksi aviosuhteen purkamista koskeva hakemus on saatettu. Minkään asiakirja-aineistoon sisältyvän seikan perusteella ei etenkään voida todeta, että kyseinen puoliso olisi asunut mainitun jäsenvaltion, jonka kansalainen hän on, alueella vähintään kuuden kuukauden ajan välittömästi ennen avioliiton purkamista koskevan hakemuksen tekemistä, kuten asetuksen N:o 2201/2003 3 artiklan 1 kohdan a alakohdan kuudennessa luetelmakohdassa säädetään.
- 58 Näin ollen tämän tuomion 44 kohdassa mainittu edellytys, joka koskee riittävän pysyvää läsnäoloa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen jäsenvaltion alueella, ei näytä voivan täytyä nyt käsiteltävässä asiassa. Siitä seikasta, että pääasiassa kyseessä olevien puolisoitten oleskelulla Togossa unionin sopimussuhteisina toimihenkilöinä toistaiseksi voimassa olevalla sopimuksella unionin Togon edustustoon lähetettyinä palvelussuhteen ehtojen 85 artiklan 1 kohdan säännösten, joita sovelletaan palvelussuhteen ehtojen 3 a artiklassa tarkoitettuihin sopimussuhteisiin toimihenkilöihin, joihin ei sovelleta Brysselin asemapaikkakiertoa, mukaisesti on näin ollen suora liittymä heidän virkatehtäviensä hoitamiseen, on täsmennettävä, että tämä ei sellaisenaan ole esteenä sille, että kyseinen oleskelu olisi tällä tavoin pysyvää (ks. analogisesti tuomio 28.6.2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, 12 ja 47 kohta), eikä sen perusteella voida katsoa, että se, että asianomaiset henkilöt eivät ole fyysisesti jäsenvaltiossa, jonka tuomioistuimelle avioliiton purkamista koskeva hakemus on tehty, olisi nyt käsiteltävässä asiassa yksinomaan väliaikaista tai satunnaista.
- 59 Toiseksi minkään asiakirja-aineistoon sisältyvän seikan perusteella ei voida katsoa, että pääasiassa kyseessä olevat puoliset, tai ainakin vaimo, olisivat päättäneet siitä huolimatta, että he ovat fyysisesti olleet pysyvästi poissa Espanjan kuningaskunnan alueelta useita vuosia, vahvistaa elinotujensa pysyvän tai tavanomaisen keskuksen tähän jäsenvaltioon. Vaikka toinen puolisoista olisi ilmaissut aikomuksensa asettua tulevaisuudessa asumaan Espanjaan, ennakkoratkaisupyyntöstä ilmenee kuitenkin, kuten tämän tuomion 57 kohdassa on täsmennetty, että huolimatta siitä, että he ovat heinäkuusta 2018 lähtien asuneet tosiasiallisesti erillään, kumpikaan pääasiassa kyseessä olevista puolisoista ei ole lähtenyt Togosta. Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 50 kohdassa, on lisäksi niin, että koska Togon edustuston kaltaisessa unionin edustustossa oleviin virkatehtäviin hakevat vapaaehtoisesti ne virkamiehet ja toimihenkilöt, jotka niihin haluavat, on kyseenalaista, onko näiden puolisoitten tosiasiallisena tarkoituksena ollut asumuseronsa jälkeen lähteä Togosta siirtääkseen asuinpaikkansa Espanjan kuningaskuntaan.

- 60 Käsiteltävässä asiassa on tehtävä keskeisesti vastaavanlainen arviointi siltä osin kuin kyse on asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan a alakohdassa tarkoitettusta vastaajan asuinpaikasta tai kyseisen 3 artiklan b alakohdassa tarkoitettusta elatusvelkojan asuinpaikasta, koska jollei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tarkemmista tarkastuksista muuta johdu, mikään ei näytä viittaavan siihen, että asianomaiset olisivat siirtäneet asuinpaikkansa Espanjan kuningaskuntaan.
- 61 Näitä näkökohtia ei voida kyseenalaistaa Espanjan hallituksen väitteellä, joka on kylläkin esitetty ainoastaan asetuksen N:o 2201/2003 tulkinnan osalta ja jonka mukaan pääasiassa kyseessä olevilla puolisoilla on unionin Togon edustustossa työskentelevien sopimussuhteisten toimihenkilöiden aseman vuoksi diplomaattiasema tässä kolmannessa valtiossa, joten heillä on Wienin yleissopimuksen 31 artiklan 1 kappaleen nojalla lainkäyttölinen immunitetti vastaanottajavaltion siviilituomioistuimissa, mikä tämän hallituksen mukaan johtaa siihen, että siviililain 40 §:n nojalla on tunnustettava sen jäsenvaltion, jossa näillä toimihenkilöillä ei ole mainittua diplomaattiasemaa eli tässä tapauksessa Espanjan kuningaskunnan, tuomioistuinten toimivalta.
- 62 Vaikka tämä väite pitäisi paikkansa, se ei kuitenkaan vaikuta asetuksen N:o 2201/2003 3 artiklan 1 kohdan a alakohdassa ja asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan a ja b alakohdassa tarkoitettuna asuinpaikan käsitteen tulkintaan, koska näiden säännösten nojalla tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu, voi katsoa olevansa toimivaltainen vain, jos puolisoilla yhdessä tai erikseen ja/tai heidän lapsillaan, kun viimeksi mainitut ovat elatusvelkojia sovellettaessa asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan b alakohtaa, on asuinpaikka kyseisen tuomioistuimen jäsenvaltiossa ja tällainen asuinpaikka täyttää tämän tuomion 44 ja 53 kohdassa mainitut edellytykset.
- 63 Se, että tällaista asuinpaikkaa ei ole asiaa käsittelevän tuomioistuimen jäsenvaltiossa, riittää sen toteamiseen, ettei kyseisellä tuomioistuimella ole toimivaltaa asetuksen N:o 2201/2003 3 artiklan 1 kohdan a alakohdan ja asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan a ja b alakohdan nojalla riippumatta siitä, onko pääasiassa kyseessä olevilla puolisoilla ja heidän lapsillaan Togossa lainkäyttölinen immunitetti tämän kolmannen valtion siviilituomioistuimissa.
- 64 Mitään päinvastaista johtopäätöstä ei voida tehdä asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan 14 perustelukappaleesta, johon Espanjan hallitus myös vetoaa ja josta ilmenee, että kun kyseisen asetuksen nojalla toimivaltainen tuomioistuin ei voi käyttää toimivaltaansa kansainvälisen oikeuden mukaisten diplomaattisten erioikeuksien vuoksi, toimivalta on määritettävä siinä jäsenvaltiossa, jossa asianomaisella henkilöllä ei ole mitään erioikeuksia, kyseisen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti.
- 65 Kuten komissio on nimittäin perustellusti todennut, tämä perustelukappale koskee tilannetta, jossa jäsenvaltion tuomioistuin on asetuksen N:o 2201/2003 säännösten nojalla toimivaltainen, mutta se ei diplomaattisten erioikeuksien vuoksi voi käyttää tätä toimivaltaa. On kuitenkin selvää, että pääasiassa puolisoilla tai heidän lapsillaan ei ole diplomaattisen erioikeuden suojaa missään jäsenvaltiossa. Erityisesti erioikeuksista ja vapauksista tehdyn pöytäkirjan 11 artiklan a alakohdasta ilmenee, että unionin virkamiehillä ja muulla henkilöstöllä on jäsenvaltioiden alueella lainkäyttölinen koskemattomuus vain "virallisessa ominaisuudessaan" suorittamiensa toimien osalta eli unionille uskotun tehtävän yhteydessä (tuomio 30.11.2021, LR Ğeneralprokuratūra, C-3/20, EU:C:2021:969, 56 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Tästä seuraa, kuten henkilöstösääntöjen 23 artiklassa vahvistetaan, että tällainen lainkäyttölinen koskemattomuus ei kata kanteita, jotka koskevat yksityisiä suhteita, kuten aviopuolisoiden välisiä avioliittoa koskevia vaatimuksia tai vanhempainvastuuta tai elatusvelvollisuutta heidän lapsiaan

kohtaan koskevia vaatimuksia; tällaiset vaatimukset eivät luonteensa vuoksi koske koskemattomuutta nauttivan henkilön osallistumista unionin toimielimen, jonka palveluksessa hän on, tehtävien hoitamiseen (ks. vastaavasti tuomio 11.7.1968, Sayag ja Zurich, 5/68, EU:C:1968:42, s. 585).

- 66 Edellä esitetyn perusteella ensimmäiseen kysymykseen on vastattava, että asetuksen N:o 2201/2003 3 artiklan 1 kohdan a alakohtaa ja asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan a ja b alakohtaa on tulkittava siten, että määritettäessä näissä säännöksissä tarkoitettua asuinpaikkaa kyseessä olevien puolisoiden, jotka on määrätty unionin lähetystöön kolmanteen valtioon ja joilla väitetään olevan diplomaattisen edustajan asema tässä kolmannessa valtiossa, asema unionin sopimussuhteisina toimihenkilöinä ei voi olla ratkaiseva seikka.

Toinen kysymys

- 67 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy toisella kysymyksellään, että jos puolisoiden asuinpaikan määrittäminen riippuu heidän asemastaan unionin sopimussuhteisina toimihenkilöinä, jotka työskentelevät unionin edustustossa kolmannessa valtiossa, miten tämä vaikuttaa asetuksen N:o 2201/2003 8 artiklassa tarkoitetun alaikäisten lasten asuinpaikan määrittämiseen.
- 68 Kun otetaan huomioon ensimmäiseen kysymykseen annettu vastaus, ei toiseen kysymykseen ole tarpeen vastata.

Kolmas kysymys

- 69 Kolmannella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy, onko asetuksen N:o 2201/2003 8 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että määritettäessä lapsen asuinpaikkaa on otettava huomioon yhteys, joka perustuu äidin kansalaisuuteen ja asuinpaikkaan ennen avioliiton solmimista siinä jäsenvaltiossa, jonka tuomioistuimen käsiteltäväksi vanhempainvastuuta koskeva vaatimus on saatettu, tai se, että alaikäiset lapset ovat syntyneet kyseisessä jäsenvaltiossa ja heillä on sen kansalaisuus.
- 70 Asetuksen N:o 2201/2003 8 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltion tuomioistuinten toimivalta vanhempainvastuuta koskevissa asioissa määräytyy tämän lapsen asuinpaikan perusteella asian vireillepanojankohdasta.
- 71 Unionin tuomioistuin on tältä osin toistuvasti todennut, että lapsen asuinpaikka on unionin oikeuden itsenäinen käsite, jota on tulkittava ottamalla huomioon niiden säännösten asiayhteys, joissa käsite mainitaan, ja asetuksen N:o 2201/2003 tavoitteet ja erityisesti sen johdanto-osan 12 perustelukappaleesta ilmenevä tavoite, jonka mukaan asetuksessa vahvistetut toimivaltasäännökset on muotoiltu lapsen edun perusteella ja ottaen erityisesti huomioon läheisyyden periaate (tuomio 28.6.2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 72 Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on todettu, että lapsen asuinpaikka on ratkaistava kaikkien kullekin yksittäistapaukselle erityisten tosiseikkojen perusteella. On otettava huomioon paitsi se, että lapsi on fyysisesti jossakin jäsenvaltiossa, myös muita tekijöitä, joista voi ilmetä, että tällainen olinpaikka ei ole millään tavalla väliaikainen tai satunnainen ja että se ilmentää tiettyä integroitumista sosiaaliseen ympäristöön ja perheympäristöön (tuomio 28.6.2018, HR, C-512/17,

EU:C:2018:513, 41 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen), mikä vastaa paikkakuntaa, jossa hänellä käytännössä on elinpiirinsä keskus (tuomio 28.6.2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:52/17, EU:C:2018:513, 42 kohta).

- 73 Näihin tekijöihin kuuluvat lapsen jäsenvaltion alueella oleskelun kesto, säännöllisyys, olosuhteet ja syyt sekä lapsen kansalaisuus, ja merkitykselliset tekijät vaihtelevat asianomaisen lapsen iän mukaan (tuomio 8.6.2017, OL, C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 44 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Merkityksellisiä ovat myös lapsen koulunkäynnin paikka ja olosuhteet sekä lapsen perhesiteet ja sosiaaliset siteet kyseisessä jäsenvaltiossa (ks. vastaavasti tuomio 28.6.2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:52/17, EU:C:2018:513, 43 kohta).
- 74 Unionin tuomioistuin on todennut vanhempien aikomuksesta asettua lapsen kanssa pysyvästi jollekin paikkakunnalle, että myös se voidaan ottaa huomioon, kun siitä ovat osoituksena tietyt ulkoiset seikat, kuten asunnon ostaminen tai vuokraaminen kyseisessä jäsenvaltiossa (ks. vastaavasti tuomio 28.6.2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, 46 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 75 Tästä seuraa, kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 72 kohdassa, että asetuksen N:o 2201/2003 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun lapsen asuinpaikan määrittäminen tietyssä jäsenvaltiossa edellyttää ainakin sitä, että mainittu lapsi on ollut fyysisesti kyseisessä jäsenvaltiossa ja että muista huomioon otettavista seikoista käy ilmi, että tällainen oleskelu ei ole millään tavalla väliaikaista tai satunnaista ja että se ilmentää tiettyä integroitumista sosiaaliseen ympäristöön ja perheympäristöön.
- 76 Näin ollen määritettäessä asetuksen N:o 2201/2003 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua alaikäisten lasten asuinpaikkaa ei lasten äidin kansalaisuudesta johtuvalla yhteydellä ja hänen asumisellaan Espanjassa ennen avioliiton solmimista ja lasten syntymää ole merkitystä tässä yhteydessä eikä niitä voida ottaa huomioon.
- 77 Sitä vastoin pääasiassa kyseessä olevien alaikäisten lasten Espanjan kansalaisuus ja se, että lapset ovat syntyneet Espanjassa, voivat olla merkityksellisiä tekijöitä, mutta ne eivät ole ratkaisevia. Sillä seikalla, että lapsi on alkuperältään jäsenvaltiosta ja että hän näin ollen jakaa tämän maan kulttuurin toisen vanhempansa kanssa, ei nimittäin ole ratkaisevaa merkitystä tämän lapsen asuinpaikan yksilöimiseksi (ks. vastaavasti tuomio 28.6.2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, 52 kohta). Tämä toteamus on tehtävä sitäkin suuremmalla syyllä silloin, kun – kuten pääasiassa – mikään seikka ei osoita, että asianomaiset lapset olisivat olleet fyysisesti muuten kuin satunnaisesti sen jäsenvaltion alueella, jonka tuomioistuimen käsiteltäväksi asia on saatettu, tai että he olisivat ikänsä huomioon ottaen jossain määrin integroituneet koulu- ja perheympäristöön sekä sosiaaliseen ympäristöön.
- 78 Kolmanteen kysymykseen on siis vastattava, että asetuksen N:o 2201/2003 8 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että lapsen asuinpaikkaa määritettäessä yhteys, joka perustuu äidin kansalaisuuteen ja asuinpaikkaan ennen avioliiton solmimista siinä jäsenvaltiossa, jonka tuomioistuimen käsiteltäväksi vanhempainvastuuta koskeva vaatimus on saatettu, ei ole merkityksellinen, kun taas se, että alaikäiset lapset ovat syntyneet kyseisessä jäsenvaltiossa ja heillä on sen kansalaisuus, ei riitä asuinpaikan määrittämiseksi.

Neljäs kysymys

- 79 Neljännellä kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy, onko tilanteessa, jossa millään jäsenvaltion tuomioistuimella ei ole toimivaltaa ratkaista aviosuhteen purkamista koskevaa hakemusta asetuksen N:o 2201/2003 3–5 artiklan nojalla ja vanhempainvastuuta koskevaa vaatimusta tämän asetuksen 8–13 artiklan nojalla, kyseisen asetuksen 7 ja 14 artiklaa tulkittava siten, että se, että pääasian vastaaja on muun kuin sen jäsenvaltion kansalainen, jonka tuomioistuimen käsiteltäväksi asia on saatettu, on esteenä mainituissa 7 ja 14 artiklassa tarkoitetun toimivaltaa muissa tapauksissa koskevien säännösten soveltamiselle tämän tuomioistuimen toimivallan toteamiseksi.
- 80 Aluksi on huomautettava, että asetuksen N:o 2201/2003 7 artikla, jonka otsikko on ”Toimivalta muissa tapauksissa”, kuuluu tämän asetuksen II luvun 1 jaksoon, jonka otsikko on ”Avioero, asumusero ja avioliiton pätemättömäksi julistaminen”, kun taas mainitun asetuksen 14 artikla, jonka otsikko on myös ”Toimivalta muissa tapauksissa”, kuuluu saman luvun 2 jakson säännöksiin, jotka koskevat vanhempainvastuuta. Tästä seuraa, että koska asetuksen N:o 2201/2003 7 artikla koskee aviosuhteen purkamiseen liittyvää jäännöstoimivaltaa ja 14 artikla vanhempainvastuuseen liittyvää jäännöstoimivaltaa, näitä kahta toimivaltajärjestelmää on tarkasteltava peräkkäin.
- 81 Aviosuhteen purkamista koskevasta jäännöstoimivallasta on ensinnäkin todettava, että asetuksen N:o 2201/2003 7 artiklan 1 kohdan sanamuodosta ilmenee, että vain, jos mikään jäsenvaltion tuomioistuin ei ole kyseisen asetuksen 3-5 artiklan mukaan toimivaltainen, toimivalta määräytyy kussakin jäsenvaltiossa kansallisen oikeuden mukaan.
- 82 Vaikka, kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 81 kohdassa, tämä säännös vaikuttaa erikseen tarkasteltuna antavan puolisoille, joiden asuinpaikka on jäsenvaltion ulkopuolella ja jotka eivät ole saman maan kansalaisia, mahdollisuuden toissijaiseen tuomioistuimeen tuomioistuimen toimivaltaa koskevien kansallisten sääntöjen perusteella, kyseisen säännöksen soveltamisalaa on kuitenkin tulkittava ottamalla huomioon asetuksen N:o 2201/2003 6 artikla.
- 83 Tämän asetuksen 6 artiklassa, jonka otsikko on ”3, 4 ja 5 artiklassa tarkoitettu yksinomainen toimivalta”, säädetään, että ”puoliso, – – jonka asuinpaikka on jäsenvaltion alueella, tai – – joka on jäsenvaltion kansalainen – – voidaan haastaa oikeuteen toisessa jäsenvaltiossa ainoastaan 3, 4 ja 5 artiklan mukaisesti”.
- 84 Niinpä kyseisen 6 artiklan mukaan vastaaja, jonka asuinpaikka on jäsenvaltiossa tai joka on jäsenvaltion kansalainen, voidaan haastaa toisen jäsenvaltion tuomioistuimeen ainoastaan asetuksen N:o 2201/2003 3–5 artiklan mukaisesti, koska näissä artikloissa tarkoitettu toimivalta on yksinomaista ja koska kansallisen oikeuden mukaisia toimivaltasääntöjä ei siis voida soveltaa (tuomio 29.11.2007, Sundelind Lopez, C-68/07, EU:C:2007:740, 22 kohta).
- 85 Tästä seuraa, että kun jäsenvaltion tuomioistuin ei ole toimivaltainen ratkaisemaan aviosuhteen purkamista koskevaa hakemusta asetuksen N:o 2201/2003 3–5 artiklan perusteella, tämän asetuksen 6 artikla estää kyseistä tuomioistuinta toteamasta olevansa toimivaltainen asetuksen 7 artiklan 1 kohdan mukaisesti kansallisen oikeuden jäännöstoimivaltaa koskevien sääntöjen nojalla, kun vastaaja on muun kuin kyseisen tuomioistuimen jäsenvaltion kansalainen.

- 86 Nyt käsiteltävässä asiassa puoliso, joka on vastapuolena aviosuhteen purkamista koskevassa oikeudenkäynnissä Espanjan tuomioistuimissa, on Portugalin kansalainen, joten kun otetaan huomioon ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimittamat tiedot ja jollei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tarkemmista tarkistuksista muuta johdu, pääasiassa kyseessä olevien puolisoiden asuinpaikka ei ole jäsenvaltiossa, erityisesti kyseisen tuomioistuimen jäsenvaltiossa. Näin ollen on niin, että kun ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei voi todeta olevansa toimivaltainen ratkaisemaan tällaista kannetta asetuksen N:o 2201/2003 3-5 artiklan nojalla, se ei voi kyseisen asetuksen 7 artiklan 1 kohdan nojalla perustaa toimivaltaansa kansallisen oikeuden jäännöstoimivaltaa koskeviin sääntöihin, koska mainitun asetuksen 6 artiklan b alakohta estää sen, että pääasian vastapuolta, joka on muun kuin kyseisen tuomioistuimen jäsenvaltion kansalainen, vastaan nostettaisiin kanne kyseisessä tuomioistuimessa.
- 87 On lisättävä, kuten komissio on kirjallisissa huomautuksissaan todennut, että tämä tulkinta ei merkitse sitä, että puolisolta, joka vaatii aviosuhteen purkamista, evättäisiin mahdollisuus nostaa kanne sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, jonka kansalainen vastaaja on, jos asetuksen N:o 2201/2003 3–5 artiklassa ei nimetä toista oikeuspaikkaa. Tällaisessa tapauksessa kyseisen asetuksen 6 artiklan b alakohta ei nimittäin ole esteenä sille, että sen jäsenvaltion tuomioistuimet, jonka kansalainen vastaaja on, ovat toimivaltaisia käsittelemään aviosuhteen purkamista koskevan hakemuksen kyseisen jäsenvaltion kansallisten toimivaltasääntöjen mukaisesti.
- 88 Toiseksi on huomautettava jäännöstoimivallasta vanhempainvastuuta koskevissa asioissa, että asetuksen N:o 2201/2003 14 artiklan mukaan silloin, kun millään jäsenvaltion tuomioistuimella ei ole 8–13 artiklan nojalla toimivaltaa, toimivalta määräytyy kussakin jäsenvaltiossa kyseisen valtion oman lainsäädännön mukaan.
- 89 Tässä yhteydessä on todettava, että se, että jäsenvaltion tuomioistuimessa vireille pantu oikeusriita ei voi kuulua asetuksen N:o 2201/2003 8 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, koska lapsen asuinpaikka ei ole kyseisessä jäsenvaltiossa, ei välttämättä ole esteenä sille, että kyseinen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään riita-asian muulla perusteella.
- 90 Nyt käsiteltävässä asiassa on niin, että mikäli tämän tuomion 70–78 kohdassa esitetystä tulkinta, jonka mukaan lapsen fyysinen läsnäolo jäsenvaltiossa on ennakkoodellytys sille, että hänen asuinpaikkansa voidaan katsoa olevan kyseisessä jäsenvaltiossa, johtaa siihen, ettei minkään jäsenvaltion tuomioistuimen voida asetuksen N:o 2201/2003 vanhempainvastuuta koskevien säännösten nojalla katsoa olevan toimivaltainen, jokainen jäsenvaltio voi kuitenkin vapaasti perustaa mainitun asetuksen 14 artiklan nojalla omien tuomioistuintensa toimivallan kansallisen oikeuden sääntöihin poikkeamalla siitä läheisyyden periaatteesta, johon mainitun asetuksen säännökset nojautuvat (ks. vastaavasti tuomio 17.10.2018, UD, C-393/18 PPU, EU:C:2018:835, 57 kohta).
- 91 Näin ollen asetuksen N:o 2201/2003 14 artikla ei ole esteenä sille, että todetakseen oman toimivaltaisuutensa asiaa käsittelevä tuomioistuin soveltaa kansallisen oikeuden säännöksiä, mukaan lukien tarvittaessa asianomaisen lapsen kansalaisuuteen perustuva säännös, vaikka lapsen isä, joka on vastaajana, olisi jonkin muun jäsenvaltion kuin tuomioistuimen jäsenvaltion kansalainen.
- 92 Edellä esitetyn perusteella pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa ei ole poissuljettua, kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 95 kohdassa, että yhtäältä aviosuhteen purkamista koskeva kansainvälinen toimivalta ja toisaalta vanhempainvastuuta koskeva

toimivalta on eri jäsenvaltioiden tuomioistuimilla. Tämä toteamus saattaa johtaa kysymykseen siitä, voisiko lapsen etu, jonka huomioon ottaminen on asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan 12 ja 33 perustelukappaleen mukaan erityisesti varmistettava säännöillä, jotka koskevat toimivaltaa vanhempainvastuuta koskevissa asioissa, vaarantua tällaisen pirstoutumisen johdosta.

- 93 Tässä yhteydessä on huomautettava, että kuten asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan viidennessä perustelukappaleessa todetaan, lasten tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi tämä asetus kattaa kaikki vanhempainvastuuta koskevat ratkaisut, mukaan luettuina lastensuojelutoimenpiteet, riippumatta niiden yhteydestä avioliitto-oikeuden alaan kuuluviin menettelyihin.
- 94 Vaikka – kuten myös julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 96 kohdassa – puoliset voivat asetuksen N:o 2201/2003 ja erityisesti sen 12 artiklan 3 kohdan nojalla välttää tämän tuomion 92 kohdassa tarkoitetun kaltaisen pirstoutumisen eri oikeuspaikkoihin hyväksymällä sen, että avioeroasiassa toimivaltainen tuomioistuin on toimivaltainen vanhempainvastuuta koskevan vaatimuksen osalta, kun tämä toimivalta on lapsen edun mukaista, ei tällainen pirstoutuminen, jonka mahdollinen esiintyminen on luontaista tämän asetuksen mukaisessa järjestelmässä, välttämättä ole ristiriidassa lapsen edun kanssa. Kyseinen vanhempi voi nimittäin lapsen edun mukaisesti haluta esittää tällaisen vaatimuksen muissa tuomioistuimissa, kuten sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, jonka kansalainen hän on, ja perusteena tälle valinnalle voivat olla erityisesti mahdollisuus ilmaista itseään äidinkielellään ja menettelyn mahdollisesti pienemmät kustannukset (ks. analogisesti tuomio 5.9.2019, R (Vanhempainvastuu ja elatusvelvollisuus), C-468/18, EU:C:2019:666, 50 ja 51 kohta).
- 95 On lisättävä, että asetuksen N:o 2201/2003 12 artiklan 4 kohdan mukaan silloin, kun lapsen asuinpaikka on Euroopan unionin ulkopuolella sellaisessa valtiossa, joka ei ole toimivallasta, sovellettavasta laista, tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa 19.10.1996 tehdyn Haagin yleissopimuksen sopimuspuoli, erityisesti tämän artiklan 3 kohtaan perustuvan toimivallan katsotaan olevan lapsen edun mukaista erityisesti silloin, kun oikeudenkäynti osoittautuu mahdottomaksi kyseisessä kolmannessa valtiossa.
- 96 Edellä esitetyn perusteella neljänteen kysymykseen on vastattava seuraavasti:
- Jos mikään jäsenvaltion tuomioistuin ei ole toimivaltainen ratkaisemaan aviosuhteen purkamista koskevaa hakemusta asetuksen N:o 2201/2003 3–5 artiklan nojalla, tämän asetuksen 7 artiklaa, luettuna yhdessä asetuksen 6 artiklan kanssa, on tulkittava siten, että se, että pääasian vastaaja on muun kuin sen jäsenvaltion kansalainen, jonka tuomioistuimen käsiteltäväksi asia on saatettu, on esteenä mainitun 7 artiklan säännöksen, joka koskee toimivaltaa muissa tapauksissa, soveltamiselle, mutta se ei kuitenkaan ole esteenä sille, että sen jäsenvaltion tuomioistuimet, jonka kansalainen vastaaja on, ovat toimivaltaisia käsittelemään tällaisen hakemuksen kyseisen jäsenvaltion kansallisten toimivaltasääntöjen mukaisesti.
 - Jos mikään jäsenvaltion tuomioistuin ei ole toimivaltainen ratkaisemaan vanhempainvastuuta koskevaa vaatimusta asetuksen N:o 2201/2003 8–13 artiklan nojalla, kyseisen asetuksen 14 artiklaa on tulkittava siten, että se, että pääasian vastaaja on muun kuin sen jäsenvaltion kansalainen, jonka tuomioistuimen käsiteltäväksi asia on saatettu, ei ole esteenä mainitun 14 artiklan säännöksen, joka koskee toimivaltaa muissa tapauksissa, soveltamiselle.

Viides kysymys

- 97 Viidennellä kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy, että jos minkään asianosaisen asuinpaikka elatusvelvoitteita koskevassa oikeusriidassa ei ole jäsenvaltiossa, millä edellytyksillä voidaan todeta asetuksen N:o 4/2009 7 artiklassa tarkoitettu toimivalta, joka perustuu poikkeustapauksissa forum necessitatisiin. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii erityisesti yhtäältä sitä, mitkä ovat ne edellytykset, joiden perusteella voidaan katsoa, ettei menettelyä voida kohtuudella panna vireille tai toteuttaa tai että se osoittautuu mahdottomaksi toteuttaa kolmannessa valtiossa, johon riita-asialla on läheinen liittymä, ja onko asianosaisen, joka vetoaa kyseiseen 7 artiklaan, osoitettava, että hän on tuloksettomasti saattanut tai yrittänyt saattaa menettelyn vireille kyseisen kolmannen valtion tuomioistuimissa, ja toisaalta sitä, voidaanko sen toteaminen, että riita-asialla on riittävä liittymä jäsenvaltioon, jonka tuomioistuimessa asia on pantu vireille, perustaa yhden asianosaisen kansalaisuuteen.
- 98 Asetuksen N:o 4/2009 7 artiklan ensimmäisessä kohdassa säädetään, että jollei mikään jäsenvaltion tuomioistuin ole toimivaltainen 3–6 artiklan nojalla, jäsenvaltion tuomioistuimet voivat poikkeustapauksissa käsitellä riita-asian, jos menettelyä ei voida kohtuudella panna vireille tai toteuttaa tai jos se osoittautuu mahdottomaksi toteuttaa kolmannessa valtiossa, johon riita-asialla on läheinen liittymä. Kyseisen artiklan toisen kohdan mukaan riidalla on oltava riittävä liittymä siihen jäsenvaltioon, jonka tuomioistuimessa asia pannaan vireille.
- 99 Asetuksen N:o 4/2009 7 artiklassa asetetaan näin ollen neljä kumulatiivista edellytystä, joiden on täyttyttävä, jotta jäsenvaltion tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi elatusvelvollisuutta koskeva vaatimus on saatettu, voi poikkeuksellisesti todeta olevansa toimivaltainen pakkotilan nojalla (forum necessitatis). Ensinnäkin kyseisen tuomioistuimen on todettava, että mikään jäsenvaltion tuomioistuin ei ole toimivaltainen asetuksen N:o 4/2009 3–6 artiklan nojalla. Toiseksi sen käsiteltävänä olevalla asialla on oltava läheinen liittymä kolmanteen valtioon. Kolmanneksi kyseistä menettelyä ei voida kohtuudella panna vireille tai toteuttaa kyseisessä kolmannessa valtiossa tai se osoittautuu mahdottomaksi. Neljänneksi riita-asialla on oltava riittävä liittymä siihen jäsenvaltioon, jonka tuomioistuimessa asia pannaan vireille.
- 100 Vaikka ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tarkistettava, että kaikki nämä edellytykset täyttyvät, jotta se voi tarvittaessa vedota asetuksen N:o 4/2009 7 artiklan säännöksiin perustuvaan toimivaltaan, on kunkin edellytyksen osalta ja kyseisen tuomioistuimen esittämät seikat huomioon ottaen esitettävä seuraavat täsmennykset.
- 101 Aluksi on huomattava tämän tuomion 99 kohdassa mainitun ensimmäisen edellytyksen täyttymisen osalta, että ei riitä, että asiaa käsittelevä tuomioistuin toteaa, ettei se ole toimivaltainen asetuksen N:o 4/2009 3–6 artiklan nojalla, vaan sen on myös varmistuttava erityisesti silloin, kun asia on pantu vireille useassa tuomioistuimessa, ettei yksikään jäsenvaltion tuomioistuin ole toimivaltainen näiden artiklojen nojalla. Se ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen viidennen kysymyksen lähtökohdaksi mainitsema seikka, että vastaajan tai elatusvelkojen asuinpaikka on kolmannessa valtiossa eli että he eivät täytä asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan a ja b alakohdassa säädettyjä edellytyksiä, ei siis riitä sen toteamiseksi, ettei yhdelläkään jäsenvaltion tuomioistuimella ole asetuksen N:o 4/2009 3–6 artiklan nojalla toimivaltaa asetuksen 7 artiklassa tarkoitettulla tavalla. Näin ollen ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on vielä varmistettava, että sillä ja muiden jäsenvaltioiden tuomioistuimilla ei ole toimivaltaa ratkaista tätä vaatimusta mainitun asetuksen 3 artiklan c tai d alakohdassa tai 4–6 artiklassa lueteltujen toimivaltaperusteiden nojalla.

- 102 Ensinnäkin asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan c ja d alakohdasta on todettava, että tämän säännöksen mukaan toimivaltainen on joko tuomioistuin, jolla on siihen sovellettavan lainsäädännön mukaisesti toimivalta ratkaista henkilön oikeudellista asemaa koskeva pääkanne, johon nähden elatusvaatimus on liitännäinen, tai tuomioistuin, jolla siihen sovellettavan lainsäädännön mukaisesti on toimivalta ratkaista vanhempainvastuuta koskeva kanne, jos elatusvaatimus on siihen nähden liitännäinen, paitsi jos tämä toimivalta perustuu yksinomaan yhden osapuolen kansalaisuuteen.
- 103 Nyt käsiteltävässä asiassa on niin, että jos – kuten tämän tuomion 86–92 kohdasta ilmenee – ennakkoratkaisua pyytäneellä tuomioistuimella ei ole toimivaltaa ratkaista aviosuhteen purkamista koskevaa hakemusta mutta se voi olla asetuksen N:o 2201/2003 14 artiklassa säädetyn jäännöstoimivaltaa koskevan säännöksen nojalla toimivaltainen ratkaisemaan vanhempainvastuuta koskevan vaatimuksen pääasian valittajan kansalaisuuteen perustuvien kansallisen oikeuden säännösten perusteella, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on määritettävä, puuttuuko siltä tämän seikan vuoksi, kun otetaan huomioon asetuksen N:o 4/2009 3 artiklan d alakohta, toimivalta ratkaista lasten elatusapua koskeva vaatimus.
- 104 Toiseksi asetuksen N:o 4/2009 4 ja 5 artiklassa säädetystä toimivaltaperusteista on todettava, että vaikka mikään unionin tuomioistuimen käytettävissä olevaan asiakirja-aineistoon sisältyvä seikka ei viittaa siihen, että niitä voitaisiin soveltaa pääasiassa, on erityisesti täsmennettävä, että yhtäältä kyseisen asetuksen 4 artiklassa säädetty oikeuspaikan valinta on kyseisen artiklan 3 kohdan nojalla joka tapauksessa suljettu pois riita-asioissa, jotka koskevat elatusvelvoitetta alle 18-vuotiasta lasta kohtaan, ja että toisaalta mainitun asetuksen 5 artiklaan perustuvan toimivallan osalta asiakirja-aineistosta ei käy ilmi, että pääasian vastapuoli olisi vastannut asiassa vapaaehtoisesti muusta syystä kuin kiistääkseen sen jäsenvaltion tuomioistuimen toimivallan, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu. Sitä vastoin ei ole poissuljettua, että Portugalin tasavallan tuomioistuimet voisivat tarvittaessa perustaa toimivaltansa saman asetuksen 6 artiklaan, kun otetaan huomioon isän ja hänen lastensa yhteinen Portugalin kansalaisuus, jos lapset ovat osapuolina elatusapuvaatimuksia koskevassa menettelyssä elatusvelkojina, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on kuitenkin tarkistettava.
- 105 Toiseksi asetuksen N:o 4/2009 7 artiklassa asetetusta edellytyksestä, jonka mukaan tuomioistuimen käsiteltävänä olevalla asialla on oltava läheinen liittymä kolmanteen valtioon, on todettava, että tässä asetuksessa ei esitetä mitään seikkoja, joiden perusteella voitaisiin todeta tällaisen läheisen liittymän olemassaolo. Kun otetaan huomioon toimivaltaperusteet, joihin kyseinen asetus perustuu, ja erityisesti asuinpaikkaa koskeva peruste, tuomioistuimen, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu, on kuitenkin voitava todeta tällaisen läheisen liittymän olemassaolo, jos käsiteltävän asian olosuhteista ilmenee – mikä kyseisen tuomioistuimen on tarkistettava –, että oikeusriidan kaikkien asianosaisten asuinpaikka on kyseisen kolmannen valtion alueella. Riippumatta niistä perusteista, joihin toimivalta elatusvelvoitteita koskevissa asioissa perustuu tässä kolmannessa valtiossa, erityisesti silloin, kun kyseessä on valtio, joka ei ole lasten ja muiden perheenjäsenten elatusavun kansainvälisestä perinnästä 23.11.2007 tehdyn Haagin yleissopimuksen sopimuspuoli, on nimittäin lähtökohtaisesti kohtuullista katsoa läheisyyden periaate huomioon ottaen, että sen valtion tuomioistuimet, jonka alueella alaikäisellä lapsella, elatusvelkojalla ja elatusvelallaisella on asuinpaikka, ovat parhaassa asemassa arvioimaan kyseisen lapsen tarpeita, kun otetaan huomioon ympäristö, erityisesti sosiaalinen ympäristö ja perheympäristö, jossa hän elää ja tulee elämään.

- 106 Kolmanneksi on niin, että jotta jäsenvaltion tuomioistuin, jossa kanne on nostettu, voi poikkeuksellisesti käyttää asetuksen N:o 4/2009 7 artiklaan perustuvaa toimivaltaa, on myös tärkeää, että kyseessä olevaa menettelyä ei voida kohtuudella panna vireille tai toteuttaa tai se osoittautuu mahdottomaksi toteuttaa kyseisen kolmannen valtion tuomioistuimissa.
- 107 Tältä osin on todettava, että vaikka kyseisen asetuksen johdanto-osan 16 perustelukappaleessa mainitaan sisällissota esimerkkinä, jossa menettely kyseisessä kolmannessa valtiossa osoittautuu mahdottomaksi, ja siinä havainnollistetaan siten niiden tapausten poikkeuksellisuutta, joissa forum necessitatisiin perustuvaa toimivaltaa voidaan käyttää, on todettava, ettei asetuksessa esitetä tietoja olosuhteista, joissa jäsenvaltion tuomioistuin, jossa asia on pantu vireille, voisi todeta, että elatusvelvollisuutta koskevaa menettelyä ei voida kohtuudella panna vireille tai toteuttaa kyseisen kolmannen valtion tuomioistuimissa. Samasta 16 perustelukappaleesta ilmenee kuitenkin, että forum necessitatisin käyttämisestä on säädetty ”erityisesti niiden tilanteiden varalta, joissa oikeussuoja on evätty”, ja se antaa jäsenvaltion tuomioistuimelle poikkeustapauksissa mahdollisuuden ratkaista riita-asia, joka liittyy läheisesti kolmanteen valtioon, ”kun ei kohtuudella voida odottaa kantajan aloittavan tai käyvän läpi menettelyä” tässä kolmannessa valtiossa.
- 108 Näistä täsmennyksistä ilmenee siis yhtäältä, että voidakseen tarvittaessa todeta toimivaltansa asetuksen N:o 4/2009 7 artiklan nojalla jäsenvaltion tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu, ei voi vaatia elatusavun hakijaa osoittamaan, että hän on tuloksettomasti saattanut tai yrittänyt saattaa menettelyn vireille kyseisen kolmannen valtion tuomioistuimissa. Näin ollen riittää, että jäsenvaltion tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu, voi kaikkien asiaan liittyvien tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen perusteella varmistua siitä, että esteet kyseisessä kolmannessa valtiossa ovat sellaisia, että olisi kohtuutonta velvoittaa kantajaa vaatimaan elatussaatavia tämän kolmannen valtion tuomioistuimissa.
- 109 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 126 kohdassa, olisi nimittäin vastoin asetuksen N:o 4/2009 tavoitetta, joka on erityisesti tämän tuomion 48 kohdassa mieleen palautetun oikeuskäytännön mukaisesti elatusvelkojan suojeleminen ja hyvän oikeudenkäytön edistäminen, että kantajalta edellytettäisiin, että hänen on yritettävä panna vireille menettely kolmannen valtion tuomioistuimissa yksinomaan sen osoittamiseksi, että forum necessitatisia on välttämättä sovellettava. Tämä toteamus pätee sitäkin suuremmalla syyllä silloin, kun elatusvelkoja on lapsi, jonka edun on ohjattava asetuksen N:o 4/2009 tulkintaa ja täytäntöönpanoa ja – kuten perusoikeuskirjan 24 artiklan 2 kohdassa todetaan – jonka etu otetaan ensisijaisesti huomioon kaikissa lasta koskeissa viranomaisten tai yksityisten laitosten toiminna (ks. vastaavasti tuomio 16.7.2015, A, C-184/14, EU:C:2015:479, 46 kohta).
- 110 Toisaalta koska – kuten asetuksen N:o 4/2009 johdanto-osan 16 perustelukappaleessa todetaan – forum necessitatisiin perustuva toimivalta on tarkoitettu ”erityisesti” niihin tilanteisiin, joissa oikeussuoja on evätty, on lähtökohtaisesti perusteltua, että jäsenvaltion tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu, voi vedota siihen poikkeustapauksissa ja jollei asianomaisen kolmannen valtion menettelyllisten edellytysten yksityiskohtaisesta tarkastelusta muuta johdu, kun oikeus saada asia käsitellyksi tämän kolmannen valtion tuomioistuimissa on oikeudellisesti tai tosiasiallisesti estetty erityisesti soveltamalla menettelyvaatimuksia, jotka ovat syrjiviä tai jotka ovat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustakeiden vastaisia.

- 111 Neljänneksi on tärkeää, että kyseessä olevalla riita-asialla on ”riittävä liittymä” asiaa käsittelevän tuomioistuimen jäsenvaltioon. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen epäilyihin vastaamiseksi riittää, kun todetaan, että asetuksen N:o 4/2009 johdanto-osan 16 perustelukappaleessa täsmennetään, että tällaisen liittymän voi muodostaa esimerkiksi jonkun osapuolen kansalaisuus.
- 112 Kun otetaan huomioon nämä täsmennykset ja pääasiassa kyseessä olevien alaikäisten lasten äidin esittämät seikat, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on ratkaistava, voiko kyseinen tuomioistuin tukeutua asetuksen N:o 4/2009 7 artiklan säännöksiin käsitelläkseen MPA:n lastensa puolesta esittämää elatusvaatimusta. Tältä osin ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin voi todeta olevansa toimivaltainen poistaakseen oikeussuojan epäämisen riskin, mutta se ei voi tukeutua yksinomaan yleisiin olosuhteisiin, jotka koskevat kolmannen valtion tuomioistuinjärjestelmän puutteita, arvioimatta seurauksia, joita mainituilla olosuhteilla voisi olla nyt käsiteltävässä asiassa.
- 113 Kaiken edellä esitetyn perusteella viidenteen kysymykseen on vastattava, että asetuksen N:o 4/2009 7 artiklaa on tulkittava siten, että
- jos kaikkien asianosaisten asuinpaikka elatusvelvoitteita koskevassa oikeusriidassa ei ole jäsenvaltiossa, asetuksen N:o 4/2009 7 artiklassa tarkoitettu toimivalta, joka perustuu poikkeustapauksissa forum necessitatisiin, voidaan todeta, jos mikään jäsenvaltion tuomioistuin ei ole toimivaltainen tämän asetuksen 3–6 artiklan nojalla, jos menettelyä ei voida kohtuudella panna vireille tai toteuttaa tai jos se osoittautuu mahdottomaksi toteuttaa siinä kolmannessa valtiossa, johon riita-asialla on läheinen liittymä, ja jos tällä riita-asialla on riittävä liittymä siihen jäsenvaltioon, jonka tuomioistuimessa asia on pantu vireille
 - jotta poikkeustapauksissa voidaan katsoa, ettei menettelyä voida kohtuudella panna vireille tai toteuttaa kolmannessa valtiossa, on tärkeää, että kussakin yksittäistapauksessa esitettyjen seikkojen yksityiskohtaisen arvioinnin perusteella oikeus saada asia käsitellyksi tämän kolmannen valtion tuomioistuimissa on oikeudellisesti tai tosiasiallisesti estetty erityisesti soveltamalla menettelyvaatimuksia, jotka ovat syrjiviä tai jotka ovat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustakeiden vastaisia, ilman että mainittuun 7 artiklaan vetoavan asianosaisen olisi osoitettava, että hän on tuloksettomasti saattanut tai yrittänyt saattaa menettelyn vireille kyseisen kolmannen valtion tuomioistuimissa, ja
 - sen toteaminen, että riita-asialla on oltava riittävä liittymä asiaa käsittelevän tuomioistuimen jäsenvaltioon, voidaan perustaa yhden asianosaisen kansalaisuuteen.

Kuudes kysymys

- 114 Kuudennella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy, onko perusoikeuskirjan 47 artiklaa tulkittava siten, että se on esteenä sille, että vaikka kyseessä olevilla puolisoilla on läheiset liittymät jäsenvaltioihin kansalaisuuksiensa ja aikaisemman asuinpaikkansa perusteella, mikään jäsenvaltio ei asetusten N:o 2201/2003 ja N:o 4/2009 säännösten mukaan ole toimivaltainen.
- 115 Kuten muun muassa tämän tuomion 87–92 ja 98–113 kohdasta ilmenee ja kuten komissio on kirjallisissa huomautuksissaan todennut, on ilmeistä, että asetuksen N:o 2201/2003 säännösten ja asetuksen N:o 4/2009 säännösten, erityisesti asetuksen N:o 2201/2003 7 ja 14 artiklan ja asetuksen N:o 4/2009 7 artiklan, joissa säädetään mekanismeista, joiden avulla voidaan määrittää

toimivaltainen tuomioistuin, kun millään jäsenvaltion tuomioistuimella ei ole toimivaltaa näiden asetusten muiden säännösten nojalla, mukaan ainakin yhden jäsenvaltion tuomioistuinten pitäisi olla toimivaltaisia ratkaisemaan aviosuhteen purkamista, vanhempainvastuuta tai elatusvelvollisuutta koskevat kanteet.

- 116 Näin ollen, kuten komissio on huomauttanut, koska kuudes kysymys on hypoteettinen, siihen ei ole tarpeen vastata.

Oikeudenkäyntikulut

- 117 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (kolmas jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) **Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta 27.11.2003 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 2201/2003 3 artiklan 1 kohdan a alakohtaa ja toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä elatusvelvoitteita koskevissa asioissa 18.12.2008 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 4/2009 3 artiklan a ja b alakohtaa on tulkittava siten, että määritettäessä näissä säännöksissä tarkoitettua asuinpaikkaa kyseessä olevien puolisoitten, jotka on määrätty unionin lähetystöön kolmanteen valtioon ja joilla väitetään olevan diplomaattisen edustajan asema tässä kolmannessa valtiossa, asema unionin sopimussuhteisina toimihenkilöinä ei voi olla ratkaiseva seikka.**
- 2) **Asetuksen N:o 2201/2003 8 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että lapsen asuinpaikkaa määritettäessä yhteys, joka perustuu äidin kansalaisuuteen ja asuinpaikkaan ennen avioliiton solmimista siinä jäsenvaltiossa, jonka tuomioistuimen käsiteltäväksi vanhempainvastuuta koskeva vaatimus on saatettu, ei ole merkityksellinen, kun taas se, että alaikäiset lapset ovat syntyneet kyseisessä jäsenvaltiossa ja heillä on sen kansalaisuus, ei riitä asuinpaikan määrittämiseksi.**
- 3) **Jos mikään jäsenvaltion tuomioistuin ei ole toimivaltainen ratkaisemaan aviosuhteen purkamista koskevaa hakemusta asetuksen N:o 2201/2003 3–5 artiklan nojalla, tämän asetuksen 7 artiklaa, luettuna yhdessä asetuksen 6 artiklan kanssa, on tulkittava siten, että se, että pääasian vastaaja on muun kuin sen jäsenvaltion kansalainen, jonka tuomioistuimen käsiteltäväksi asia on saatettu, on esteenä mainitun 7 artiklan säännöksen, joka koskee toimivaltaa muissa tapauksissa, soveltamiselle, mutta se ei kuitenkaan ole esteenä sille, että sen jäsenvaltion tuomioistuimet, jonka kansalainen vastaaja on, ovat toimivaltaisia käsittelemään tällaisen hakemuksen kyseisen jäsenvaltion kansallisten toimivaltasääntöjen mukaisesti.**

Jos mikään jäsenvaltion tuomioistuin ei ole toimivaltainen ratkaisemaan vanhempainvastuuta koskevaa vaatimusta asetuksen N:o 2201/2003 8–13 artiklan

nojalla, kyseisen asetuksen 14 artiklaa on tulkittava siten, että se, että pääasian vastaaja on muun kuin sen jäsenvaltion kansalainen, jonka tuomioistuimen käsiteltäväksi asia on saatettu, ei ole esteenä mainitun 14 artiklan säännöksen, joka koskee toimivaltaa muissa tapauksissa, soveltamiselle.

4) Asetuksen N:o 4/2009 7 artiklaa on tulkittava siten, että

- jos kaikkien asianosaisten asuinpaikka elatusvelvoitteita koskevassa oikeusriidassa ei ole jäsenvaltiossa, asetuksen N:o 4/2009 7 artiklassa tarkoitettu toimivalta, joka perustuu poikkeustapauksissa forum necessitatisiin, voidaan todeta, jos mikään jäsenvaltion tuomioistuin ei ole toimivaltainen tämän asetuksen 3–6 artiklan nojalla, jos menettelyä ei voida kohtuudella panna vireille tai toteuttaa tai jos se osoittautuu mahdottomaksi toteuttaa siinä kolmannessa valtiossa, johon riita-asialla on läheinen liittymä, ja jos tällä riita-asialla on riittävä liittymä siihen jäsenvaltioon, jonka tuomioistuimessa asia on pantu vireille
- jotta poikkeustapauksissa voidaan katsoa, ettei menettelyä voida kohtuudella panna vireille tai toteuttaa kolmannessa valtiossa, on tärkeää, että kussakin yksittäistapauksessa esitettyjen seikkojen yksityiskohtaisen arvioinnin perusteella oikeus saada asia käsitellyksi tämän kolmannen valtion tuomioistuimissa on oikeudellisesti tai tosiasiallisesti estetty erityisesti soveltamalla menettelyvaatimuksia, jotka ovat syrjiviä tai jotka ovat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustakeiden vastaisia, ilman että mainittuun 7 artiklaan vetoavan asianosaisen olisi osoitettava, että hän on tuloksettomasti saattanut tai yrittänyt saattaa menettelyn vireille kyseisen kolmannen valtion tuomioistuimissa, ja
- sen toteaminen, että riita-asialla on oltava riittävä liittymä asiaa käsittelevän tuomioistuimen jäsenvaltioon, voidaan perustaa yhden asianosaisen kansalaisuuteen.

Allekirjoitukset